

«CASE STUDY» ԵՎ ԷՍՍԵԻ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ
ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԱԿԱՆ ԽՄԲԵՐՈՒՄ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Քրիստինե Մելքոնյան

Պատմական գիտությունների թեկնածու
ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտ
ՀՀ, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան 24/4
Էլ. հասցե՝ chmelkonyan@orient.sci.am

Հոդվածը ներկայացվել է 03.03.2020, գրախոսվել է 04.03.2020, ընդունվել է
տպագրության 30.04.2020

Ներածություն

Հայաստանի բուհերում պատմություն դասավանդելու ընթացքում որոշակի իրավիճակների («case study») և էսսեի մեթոդները համատեղ և արդյունավետ կիրառվել են մագիստրոսական խմբերում, քանի որ, ի տարբերություն բակալավրիատի, ուսանողների թիվն այստեղ առավելագույնը հասնում է քսանի: Բացի այդ, փոքր թվաքանակով կուրսերում այս մեթոդների կիրառումն ապահովում է հիմնախնդրային ուսուցումը, իսկ այս տիպի «դասերի տեսական մասի ուսուցումը ամբողջովին լուծվում է որոնողական կամ ճանաչողական գործունեությամբ»¹: Մեկ այլ կարևոր փաստ. մագիստրատուրայում ուսանողները ավելի պատրաստված են փաստաթղթերով աշխատելու, բազմաբնույթ վերլուծություններ անելու և էսսեներ ներկայացնելու համար: Այս մեթոդների կիրառման հիմնական նպատակը ոչ թե պատմության դասավանդումը փաստերի կույտի ուսուցման վերաձել, այլ վերլուծության և համեմատության միջոցով պատճառահետևանքային կապերը վեր հանելը:

Որոշակի իրավիճակների մեթոդը բավականաչափ տարածված է արևմտյան կրթական հաստատություններում: Նկատենք, որ թեպետ «case»-ը անգլերենից թարգմանաբար նշանակում է «արկղ», «ճամպուրկ», սակայն կրթական համակարգում այն դիտարկվում է որպես «փաստաթղթերի փաթեթ»²: «Case study» մեթոդն առաջին անգամ կիրառվել է դեռևս 1870 թ. Հարվարդի դպրոցում, սակայն լայն տարածում է գտել ավելի ուշ՝ 1920-

¹ Պապոյան 2013, 105:

² Грузкова, Камалева 2013, 5.

1921 թթ. Հարվարդի բիզնես-դպրոցի կրթական համակարգում³: Հարվարդի դասախոսական կազմը դասախոսությունից բացի լրացուցիչ կերպով կազմակերպում էր ուսանողական քննարկումներ. դասավանդվող թեմայի շրջանակում ուսանողներին առաջադրվում էր խնդիր, և առաջարկվում էին այդ խնդրի լուծման ուղիները:

Կիրառելով այս մեթոդը՝ Հարվարդի համալսարանը 1921 թ. հրատարակեց դրա վերաբերյալ առաջին դասագիրք-ձեռնարկը, իսկ 1925 թ.՝ առաջին մշակված փաթեթները⁴: Ինչպես նշեցինք, այսօր «case study»-ն լայն տարածում ունի ինչպես ամերիկյան, այնպես էլ եվրոպական առաջատար համալսարաններում:

Ինչ վերաբերում է էսսեին, ապա այն առաջացել է ֆրանսերեն "essai", անգլերեն "essay", "assay" բառերից և նշանակում է փորձ: Էսսե ժանրի հիմնադիրն է համարվում Մ. Մոնտենը («Փորձեր», 1580 թ.)⁵: Այն ոչ մեծ ծավալի ազատ շարադրանքով արձակ ստեղծագործություն է՝ քննադատության և լրագրության ժանրի որևէ խնդրի ազատ վերլուծություն: Էսսեն արտահայտում է կոնկրետ առիթի կամ հարցի առնչվող անհատական տպավորությունները և տեսակետները և չի բովանդակում խնդրի վերջնական վերլուծություն: Որպես կանոն, էսսեն ենթադրում է որևէ խնդրի վերաբերյալ նոր, սուբյեկտիվ, տպավորիչ խոսք և կարող է լինել փիլիսոփայական, պատմական-սագրական, լրագրողական, գրական-քննադատական, գիտական, գեղարվեստական բնույթի⁶: Ուսանողի էսսեն դասախոսի կողմից առաջարկված թեմայով ինքնուրույն գրավոր աշխատանք է: Մեր դեպքում ուսանողին առաջադրվել է «case»-ի շրջանակում գրել համառոտ էսսե՝ 2-3 էջի սահմաններում:

«Case study» և էսսեի մեթոդների կիրառությունը պատմության ուսուցման ընթացքում

«Case study» մեթոդը և էսսեն հանձնարարելու հիմնական նպատակը դասախոսի առաջադրած լրացուցիչ տեղեկատվական նյութերի միջոցով ուսանողների գիտելիքները համալրելն է, ավելին, օգտագործելով նրանց ներուժը՝ համատեղ ուժերով որոշակի իրավիճակի վերլուծություն իրականացնելը:

«Case study» մեթոդի կարևոր առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ կողմերը կարող են տարբեր կարծիքներ հայտնել, այսինքն՝ մեկ ընդհանուր տեսակետ գոյություն չունի՝ կիրառվում է բազմատեսանկյուն մո-

³ Долгоруков 2002, 41.

⁴ Грузкова, Камалева 2013, 5.

⁵ Ахметшина, Корелова, Фаттахова 2014, 2.

⁶ Ахметшина, Корелова, Фаттахова 2014, 2.

տեցման սկզբունքը⁷, սակայն քննարկման ավարտին կարող է ընտրվել հիմնախնդրի լուծման լավագույն որոշումը՝ առաջին հերթին կիրառելով ուսանողների ունակություններն ու հմտությունները, տեսական գիտելիքները: «Case study»-ն ուսուցման տեխնիկա է, որն իրագործվում է քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական իրավիճակների նկարագրությամբ⁸: Գործնականում, այսինքն՝ ուսուցման ընթացքում այն դրսևորվում է երկու ուղղություններով: Նախ միտված է ոչ միայն ուսանողներին կայուն գիտելիքներ փոխանցելուն, այլև նրանց մեջ տեղեկատվություն մշակելու ունակության, վերլուծական ու ստեղծագործաբար մտածելու կարողությունների և հմտության զարգացմանը: Երկրորդ՝ նպաստում է անձնական որակների զարգացմանը: Այլ կերպ ասած՝ այս մեթոդը օժանդակում է զարգացնելու նաև «տեխնիկական» մտածողությունը, տարբեր իրավիճակներում ազատ կողմնորոշվելու կարողությունը և ձևավորելու այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են նախաձեռնողականությունն ու ինքնուրույնությունը: Ինչ վերաբերում է էսսեին, ապա դրա հիմնական նպատակը ուսանողի՝ սեփական մտքերը շարադրելու հմտությունների ձեռք բերմանը նպաստելն է: Բացի այդ, այն հնարավորություն է տալիս առաջադրված խնդրի հետ կապված տեղեկատվությունը համակարգելու, օգտագործելու վերլուծության հիմնական տեսակները, բացահայտելու պատճառահետևանքային կապերը, փաստարկելու սեփական եզրակացությունները՝ անհրաժեշտության դեպքում օգտագործելով նաև համապատասխան օրինակներ, վարպետանալով գիտական խոսքի ձևակերպման մեջ:

Սկստենք նաև, որ «Case study» մեթոդը դասախոսին ևս հնարավորություն է տալիս մտածելու և գործելու, խթանելու ստեղծագործական ներուժը: Այս պարագայում դասախոսի տեխնոլոգիական գործունեությունն ընդգրկում է երկու փուլ⁹: Առաջինը «case» մեթոդով սովյալ հիմնախնդրի վերաբերյալ նյութերի, փաստաթղթերի փաթեթի և հարցերի նախապատրաստումն է: Այն իրագործվում է լսարանից դուրս և ընդգրկում գիտահետազոտական, մեթոդական և դասախոսի կառուցողական գործունեությունը: Գոյություն ունի այդ մեթոդի իրագործման երկու տարբերակ.

1. մեթոդ՝ հիմնված իրական փաստերի վրա,
2. հորինված, մտացածին մեթոդ¹⁰:

Մեր դասընթացի («Թուրքիայի տարածաշրջանային քաղաքականությունը Հարավային Կովկասում») ընթացքում հիմնականում կիրառվել է առաջին տարբերակը: Իրականացրել ենք հետևյալ կերպ.

⁷ Մերոբյան 2015, 99:

⁸ Emmerson 2011, 114.

⁹ Инновационный менеджмент социально-педагогического процесса 2010, 174.

¹⁰ Инновационный менеджмент социально-педагогического процесса 2010, 174.

• Որոշվել է թեմայի այն բաժինը, որին նվիրված է իրավիճակը (Արցախյան հիմնահարցը թուրք-ադրբեջանական հարաբերություններում, Իսլամի գործոնը թուրք-ադրբեջանական հարաբերություններում, Մսխեթ-ցի թուրքերի հիմնախնդիրը Վրաստանում և այլն):

• Հիմնավորվել են նպատակը և խնդիրները: Օրինակ՝ «Մսխեթցի թուրքերի հիմնախնդիրը Վրաստանում» թեմայի շրջանակում հիմնավորվել է հետևյալ նպատակը. «ուսումնասիրել մսխեթցի թուրքերի հիմնախնդիրը և դրա դրսևորումները Վրաստան-Թուրքիա հարաբերությունների մեջ»: Սահմանվել են ներքոնշյալ խնդիրները՝ «քննարկել մսխեթցի թուրքերի էթնոքաղաքական ինքնության հարցը», «ներկայացնել մսխեթցի թուրքերի հիմնախնդրի առաջացման պատճառները», «վեր հանել Վրաստանում և Թուրքիայում բնակվող մսխեթցի թուրքերի առջև ծառայած խնդիրները», «դիտարկել Վրաստանի արտաքին քաղաքականության ասպարեզում մսխեթցի թուրքերի ներգաղթի հարցի շահարկումը» և այլն: Նկատենք, որ որոշ դեպքերում ուսանողներին քննարկման համար առաջադրված խնդիրներից տրվել է ընդամենը մեկը, որի շրջանակում նրանցից յուրաքանչյուրն իր սեփական ուսումնասիրությունն է կատարել:

• Մեկ ընդհանուր փաթեթում հավաքվել են թեմային առնչվող նյութերը (գիտական գրականություն, հոդվածներ, պաշտոնական փաստաթղթեր, նյութեր մամուլից և այլն):

• Իրավիճակի ստեղծում և նկարագրություն: Ուսանողներին առաջադրված խնդիրների կամ մեկ խնդրի հետ կապված պատրաստվել է ավելի հստակ, համառոտ տեղեկատվություն (4-6 էջի սահմաններում), որը կօգներ առավել արդյունավետ իրականացնելու հետազոտությունը:

«Case study»-ի նպատակի ու խնդիրների հիմնավորման, ինչպես նաև նկարագրության համար հաշվի են առնվել հետևյալ պայմանները.

1. Այն համապատասխանեցվել է տեսական կուրսին և մասնագիտական պահանջներին:

2. Ընտրվել են խնդրահարույց թեմաներ, որոնք պարունակում էին անհրաժեշտ քանակությամբ տեղեկատվություն:

3. Թեման հանձնարարելիս տրվել են հստակ ցուցումներ:

4. Առաջադրված նյութը համապատասխանեցվել է ուսանողների ընդունակություններին, միևնույն ժամանակ, փորձել ենք, որ առաջադրանքը լինի ոչ այնքան պարզ:

Պատրաստի փաթեթը՝ փաստաթղթերով ու գրականությամբ, ուսանողներին տրամադրվել է նախօրոք՝ դասընթացից երկու շաբաթ առաջ, ինչը ժամանակի առումով նրանց համար հնարավորություն է ընձեռել ծանոթանալու անհրաժեշտ գրականությանը, նախապատրաստվելու քննարկմանը և 2-3 էջի սահմանում գրելու վերլուծական էսսե:

Երկրորդ փուլը դասախոսի գործունեությունն է լսարանում, որը իրականացվել է հիմնականում երկու փուլով՝ երկու դասաժամի ընթացքում:

Առաջին դասաժամ՝

1. Չնայած այն հանգամանքին, որ ուսանողներին արդեն փոխանցվել էր թեմայի վերաբերյալ փաթեթը, սակայն դասի ընթացքում դասախոսը ներկայացրել է թեման՝ իր առանձնահատկություններով՝ այդ կերպ ինքնուրույն աշխատանքն էլ՝ ավելի դյուրին դարձնելով:

2. Առանձնացվել են կարևոր խնդիրները, գործոները և հարցադրումները, որոնք ուսանողներին մտածելու տեղիք են տվել:

3. Քննարկմանը նախապատրաստվելու համար յուրաքանչյուր ուսանողի հանձնարարվել են տվյալ թեմային վերաբերող տարբեր իրավիճակներ, որոնց շրջանակում նրանք էսսեներ են ներկայացրել:

Հաջորդ դասաժամին կազմակերպվել է քննարկումը: Տեղեկացնենք, որ այս փուլում հիմնականում ընտրվել է «կլոր սեղանի» ձևաչափը: Դասախոսը քննարկում վարողն էր, իսկ ուսանողները մեկնաբաններն էին: Այսինքն՝ այս դեպքում կարևոր էր ինչպես ուսանողի, այնպես էլ դասախոսի գործոնը:

Դասախոսը, կազմակերպելով քննարկումը, դրա ընթացքում հանդես է եկել ներածական և եզրափակիչ ելույթներով, ինչպես նաև աջակցել է քննարկմանը, գնահատել ուսանողների ներդրումն իրավիճակի վերլուծությունում: Իսկ յուրաքանչյուր մագիստրանտ ինչպես գրավոր էսսեի, այնպես էլ բանավոր խոսքի միջոցով հայտնել է իր տեսակետը խնդրի վերաբերյալ, խոսել հետագա զարգացումների և լուծման հնարավոր ուղիների մասին: Տեղի է ունեցել իրադարձությունների վերլուծություն-քննարկում, որի ընթացքում կողմերը առաջադրել են հիմնախնդրի լուծման հնարավոր տարբերակներ:

Այլ կերպ ասած՝ դասի ընթացքում դասախոսը, տալով անհրաժեշտ պարզաբանումներ, ուսանողներին օգնել է խորամուխ լինել տվյալ հիմնահարցում՝ վերլուծել ու գնահատել, ինչպես նաև վեր հանել հարցի լուծման լավագույն տարբերակը: Մագիստրանտը իր վերլուծության արդյունքները ներկայացրել է համառոտ էսսեի, անհրաժեշտության դեպքում՝ ներկայացվածություն (презентация) միջոցով:

Էսսեն պարունակում էր տվյալ խնդրի վերաբերյալ հստակ շարադրված վերլուծություն, ինչպես նաև եզրակացություններ՝ դրույթների տեսքով, որոնք ընդհանրացնում էին ուսանողի դիրքորոշումը տվյալ հարցի վերաբերյալ: Նկատենք, որ կախված խնդրի առանձնահատկություններից՝ ներկայացված էսսեները զգալիորեն տարբերվում էին միմյանցից: Հետազոտողը պարտավոր էր, որքան հնարավոր է, գերծ մնալ փաստացի

նյութի շարադրանքից՝ այդ կերպ փորձելով հնարավորինս խուսափել գրագողությունից:

Եզրակացություններ

Ամփոփելով արդյունքները՝ կարող ենք արձանագրել, որ «Case study» և էսսեի մեթոդների կիրառությունը նախ և առաջ պահանջում է օտար լեզվի տիրապետում՝ առաջարկված բազմաբնույթ նյութերին ծանոթանալու համար: Բացի այդ, մասնագիտական առարկաների որոշակի գիտելիքներ, որ ուսանողը կարողանա իրավիճակներ լուծել: Չնայած վերը նշված մեթոդների կիրառման ընթացքում ուսանողների մոտ նկատվող, հատկապես վերլուծության հետ կապված որոշ բարդություններին, այն հնարավորություն է տալիս՝

- իրականացնելու գիտելիքի ստուգում,
- կիրառելու ուսանողների լսարանային աշխատանքի բոլոր ձևերը՝ անհատական, զույգերով, խմբային, ֆրոնտալ (ֆրոնտալը նշանակում է ընդհանրական, սակայն մանկավարժության մեջ ֆրոնտալ եզրույթն է կիրառվում),
- զարգացնելու խոսքային գործունեության բոլոր ձևերը. ընթերցելը (ընդհանուր, մասամբ), խոսելը (մենախոսություն, երկխոսություն), գրելը (էսսե),
- խթանելու միջառարկայական կապերի ընդլայնումը, որը նպաստում է դասավանդվող նյութի խորքային իմացությանը՝ դասը դարձնելով բովանդակալից ու հետաքրքիր,
- խթանելու ուսանողների ակտիվությունը,
- ձևավորելու ուսանողների մեջ անհրաժեշտ ունակություններ ապագա մասնագիտական աշխատանքի համար,
- նպաստելու հանձնարարվող նյութը տիրապետելուն:

Նկատենք, որ եզրափակիչ քննության ընթացքում մագիստրանտները գերազանց տիրապետում էին հանձնարարված նյութին, որը կատարված վերլուծությունների արդյունք էր: Միաժամանակ, արդյունքները վկայում են, որ չնայած պատմության դասավանդման մեջ որքան էլ բարդ է բազմատեսանկյուն մոտեցման սկզբունքի կիրառումը, սակայն դա շատ անհրաժեշտ է¹¹:

Այսպիսով՝ «Case study» և էսսեներ գրելու մեթոդներով ուսուցումը մագիստրատուրայում ուսանողների մեջ գործնականում զարգացնում է վերլուծական հմտությունները, ամրակայում նրանց տեսական գիտելիքներն ու համոզմունքները: Այլ կերպ ասած՝ ուսանողները, գործնականում

¹¹Սերոբյան 2015, 99:

կիրառելով իրենց տեսական գիտելիքները, խորացնում են դրանք, ձեռք բերում հմտություններ և կիրառական նոր մոտեցումներ:

Գրականություն

- Պապոյան Հ. 2013, Պատմության դասավանդման մեթոդիկական դպրոցում, Երևան, «Տիր», 304 էջ:
- Սերոբյան Ս. 2015, Բազմատեսանկյուն մոտեցման սկզբունքի կիրառման խնդրի շուրջ, Պատմություն և մշակույթ հայագիտական հանդես, ԵՊՀ հրատ., էջ 98-102:
- Ахметшина Т., Корелова С., Фаттахова Л. 2014, Методы эссе и кейсметоды в обучении истории, экономики и географии, Научно-методический электронный журнал концепт, № 17, с. 19-24, <https://interactive-plus.ru/e-articles/collection-20140325/collection-20140325-1897.pdf>. (14.10.2019).
- Грузкова С., Камалеева А. 2013, Кейс-метод: история разработки и использования метода в образовании, Современные исследования социальных проблем (электронный журнал), № 6(26), с. 1-14, <https://cy.berleninka.ru/article/n/keys-metod-istoriya-razrabotki-i-ispolzovaniya-m-etoda-v-obraz-ovanii>.(14.10.2019).
- Долгоруков А. 2002, Case study как способ (стратегия) понимания, Практическое руководство для тьютора системы открытого образования на основе дистанционных технологий, под ред. А.М. Долгорукова, Москва, «Центр интенсивных технологий образования», с. 21-44.
- Инновационный менеджмент социально-педагогического процесса: Учебное пособие 2010, под ред. Н.В. Соловова, О.Ю. Калмыковой, Г.П. Гагаринской, В.П. Гарькина, Самара, «ПИБ», 254 с.
- Emmerson P. 2011, The Whole of Business in One Book: Advanced, Oxford, "McGraw-Hill", 334 p.

«CASE STUDY» ԵՎ ԷՍՍԵԻ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԱԿԱՆ ԽՄԲԵՐՈՒՄ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՅՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Քրիստինե Մելքոնյան

«Case study» մեթոդի հիմնական առանձնահատկությունը խնդրահարույց իրավիճակի ստեղծումն է, որը հիմնված է իրական կյանքի գործոններ-

րի և փաստերի վրա: Որպես մեթոդ՝ իրավիճակի վերլուծությունը լայն տարածում է գտել աշխարհում 1970-1980 թթ.: Այն կիրառվել է տնտեսագիտական համալսարաններում՝ ուսանողների մեջ որոշումներ կայացնելու հմտություններ ձևավորելու համար: Դա պայմանավորված էր տնտեսական բարեփոխումներով, քանի որ տվյալ ժամանակահատվածում այդ բարեփոխումներն առաջացրեցին մասնագետների պահանջարկ, որոնք կարող էին գործել անորոշ իրավիճակներում՝ առկա ռիսկի բարձր աստիճանի պայմաններում՝ տիրապետում էին վերլուծական հմտությունների՝ այս կամ այն որոշումը կայացնելու համար: Այս մեթոդի լայն տարածումը կրթության ոլորտում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «case study»-ն նպատակամիտված է ոչ այնքան հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների ձեռքբերմանը, որքան ուսանողի և դասախոսի մտավոր ու հաղորդակցական ընդհանուր ներուժի զարգացմանը: «Case study»-ն և էսսեն ուսուցման կազմակերպման արդյունավետ միջոցներ են, որոնք կարելի է առանց խոչընդոտների համատեղել դասավանդման այլ մեթոդների հետ:

Բանալի բառեր՝ «case study» մեթոդ, էսսեի մեթոդ, մասնագիտական կրթություն, իրավիճակային դասընթաց, հաղորդակցման նպատակ, որոշակի իրավիճակների տեխնոլոգիա, բազմամշակութային մոտեցում:

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ «CASE STUDY» И ЭССЕ В МАГИСТРСКИХ ГРУППАХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ

Кристине Мелконян

Отличительной особенностью метода «case study» является создание проблемной ситуации на основе факторов и фактов из реальной жизни. В качестве метода анализ ситуаций получил широкое распространение в мире в 1970-1980 годы. Данный метод стал использоваться при обучении управленцев в основном в экономических вузах с целью формирования у студентов способности принимать решения. Это связано с реформами в экономике, поскольку в тот период её реформирование породило спрос на специалистов, умеющих действовать в неопределенной ситуации, чреватой высокой степенью риска, специалистов, обладающих аналитическими способностями для принятия того или иного решения. Широкое распространение данного метода в образовании связано с тем, что метод «case study» ориентирован не столько на освоение конкретных знаний или навыков, сколько на развитие общего интеллектуального и коммуникативного потенциала обучаемого и обучающего. Методы «case study» и эссе являются

эффективными средствами организации обучения, их можно беспрепятственно сочетать с другими методами обучения.

Ключевые слова – метод «case study», метод эссе, профессиональное образование, ситуационное обучение, коммуникативная цель, кейс-технологии, мультикультурный подход.

APPLICATION OF THE «CASE STUDY» AND ESSAY METHODS IN MASTER GROUPS WHEN LEARNING THE SUBJECT OF HISTORY

Christine Melkonyan

The distinctive feature of the case-study method is to create a problematic situation on the basis of the facts of real life. As a method, analysis of situations it has become widespread in the world in the 1970-1980-s. This method was used at the beginning, when training managers of mainly economic universities tested the students ability to make decisions. It is connected with the changes taking place in the economy, because at that time, it has generated substantial reform demand for specialists who know how to act in situations of uncertainty, high risk specialists who can analyze and make decisions. The wide dissemination of this method in education due to its orientation, so that the case method is focused not so much on the development of specific knowledge or skills, as on the development of the common intellectual and communicative capacity of the trainee and the training. The case-study method and essay method are quite effective in training, they can be connected easily enough with other learning methods.

Key words – case-study method, essay method, professional education, situational training, the aim of communication, case technologies, multicultural approach.